

laşmayı eve dönünce aile fertlerinin bayramlaşması takip ederdi. Büyükler birbirlerine hediyeler verir, küçüklere de şeker ve lokum ile bayram harçlığı verirdi. Daha sonra mahallenin bekçisi davulcuyla birlikte gelerek bayram bahşişini alırdı. Bu bahşişler toplanırken davulcu, "Buna bayram ayı derler / Bal ile şekerden yerler / Eskiden âdet olmuş / Bekçiye bahşiş verilir" gibi mâniler söylerdi. Üsküdar, Galata, Kadıköy, Beyoğlu, Kasımpaşa, Beşiktaş, Fatih, Yenibahçe, Edirnekapi, Sultanselim, Aksaray, Yedikule, Kadirga, Cinci meydanları gibi İstanbul'un birçok semtinde bayram yerleri kurulurdu. Bunların en ünlüleri Şehzade Camii avlusunda ve Fatih Meydanı'nda kurulanlardı.

Cumhuriyet'in ilânından sonra millî bayramlar resmî protokole dahil edilmiş, dinî bayramların kutlanması ise resmî protokolün dışına çıkarılarak sadece gelenek halinde korunmuştur. Bu dönemde de ramazan ve kurban bayramları resmî kutlamaların dışında hemen aynı düzen içinde cereyan etmekte, bayram namazından sonra bayramlaşmalar, ak-raba ve dost ziyaretleri yapılmakta, bahşiş ve hediyeler verilmektedir.

Millî bayramlar şunlardır: 29 Ekim'de Cumhuriyet Bayramı, 23 Nisan'da Millî Egemenlik ve Çocuk Bayramı, 19 Mayıs'ta Atatürk'ü Anma Gençlik ve Spor Bayramı, 30 Ağustos'ta Zafer Bayramı. Bunlar arasında yer alan Cumhuriyet Bayramı'nda cumhurbaşkanının Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde devlet ve hükümet erkânının, milletvekilleri ve elçilerin tebriklerini kabul etmesi ve bu arada büyük geçit törenleri yapılması resmî kutlamaların en önem-

lilerindendir. Yabancı temsilcilerin ve halkın da katıldığı bu geçit törenlerinden sonra geceleri fener alayları ve donanmalar düzenlenir. Millî ve dinî bayramlarda devlet, hükümet ve parti başkanlarının kutlama mesajları yayınlamaları da bir gelenek olmuştur. Ayrıca ramazan ve kurban bayramlarında gazetele-
rin çıkmaması, sadece Gazeteciler Cemiyeti'nin Bayram Gazetesi'ni yayınlaması da bir âdet haline gelmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Celâlzâde, *Tabakâtü'l-memâlik*, Nationalbibliothek Viyana, H.O. 41 (1010), vr. 205^{a-b}; Selânikî, *Târih*, İÜ Ktp., T, nr. 2385; a.e., Nuruosmaniye Ktp., nr. 3132; a.e. (nşr. Hans Klaus Schwarz), Freiburg 1970, s. 162-169; Hezârîfen, *Telhûsü'l-beyân*, vr. 31^{a-32^a}; Teşrifâtîzâde Mehmed, *Defter-i Teşrifât*, Nationalbibliothek Viyana, Mxt. 301 (1136), vr. 183^{a-185^b}; Silâhdar, *Târih*, II, 645; Keşfi, *Surnâme*, Nationalbibliothek Viyana, H.O. 95 (1101), vr. 4^{a-5^b}, 7^a, 9^b; Haşmet Efendi, *Surnâme*, İÜ Ktp., nr. 1940, vr. 17^{a-22^b}; *Surnâme-i Hümâyûn*, Nationalbibliothek Viyana, H.O. 70 (1019), vr. 31^{a-32^b}, 35^{b-36^a}; Atâ Bey, *Târih*, I, 193, 194; Âkif Bey, *Teşrifâtname*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2108, tür.yer.; Nicholas von Haunolt, "Particular Verzeichnussmitwas Ceremonien Gepraengund Pracht das Festder Beschneidung...", H. Lewenkaw von Amelbeum, *Neuwe Chronica türkischer Nation...*, Frankfurt-Mayn 1595, s. 532-535; John Covel, *Diary*, British Museum, Add., 22.912, vr. 202^b; Özdemir Nutku, *IV. Mehmed'in Edirne Şenliği 1675*, Ankara 1972, s. 42-53, 73-77; Mehmed Halife, *Târîh-i Gilmânî*, İstanbul 1340, s. 25-26; "Das Fest des Kurban-Beiram in Konstantinopel", *Globus*, XIII (1866), s. 148-152; Abdülkadir Özcan, "Fâtih'in Teşkilât Kanunnâmesi ve Nizam-ı Âlem için Kardeş Katli Meselesi", *TD*, sy. 33 (1982), s. 44; Osman Turan, "Bayram", *İA*, II, 420-422; Pakalın, II, 553-559; E. Mittwoch, "İd", *El²* (Fr.), III, 1032; a.mlf., "İd al-Aḏḥâ", a.e., III, 1033; a.mlf., "İd al-Fitr", a.e., III, 1033.

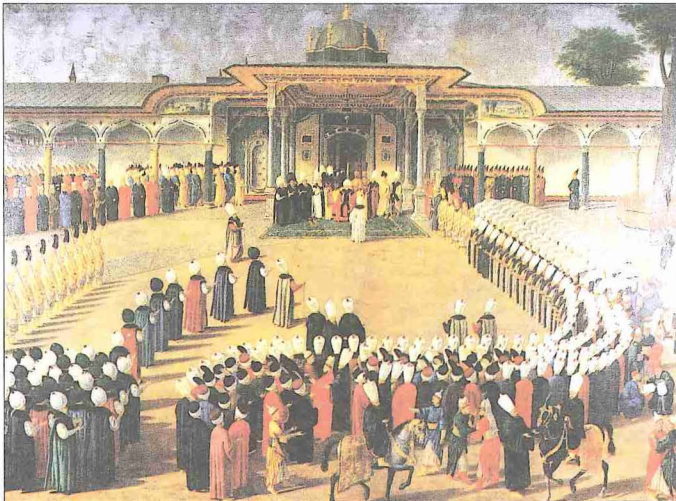
ÖZDEMİR NUTKU

BAYRAM ALAYI

Osmanlı padişahlarının bayram namazlarını kılmak için saraydan camiye gidiş ve dönüşleri sırasında yapılan merasim.

Gidilecek camiye bayramdan önce padişahın kendisi seçer ve bu genellikle Aya-sofya veya Sultan Ahmed camilerinden biri olurdu. Bayram sabahı sadrazam ve vezirler Ortakapı (Bâbüsşelâm) içine serilen halılara oturarak padişahın harem-den çıkmasını beklerlerdi. Padişah gelip önceden özenle süslenmiş ata binince kapıcıbaşılar, çavuşbaşı, mîr-i alem, çavuşlar ve rikâb-ı hümâyûn solakları dışındaki devlet ileri gelenleri de atlarına binerek padişaha refakat ederlerdi. Bayram alayında önden arkaya doğru şu görevliler bulunurdu: Yaya olarak saray hocaları, kapıcıbaşı ağalar; atlı olarak da defter emini, ikinci ve üçüncü defterdarlar, başdefterdar, nişancı, sadrazam kethüdâsı, vezirler, iki tarafında yaya olarak sorguçlu yeniçeri bölük çorbacıları bulunan vezîriâzam; sağ elinde gümüş asâ, sırtında kısa kürk, başında Selîmî kavuk, ayağında mor kadife Tatar şalvarı ve Çerkes yemenisi ile kapıcılar kethüdâsı; yaya olarak ikinci ve birinci mîrâhur ağalar, iki yanında kırmızı ve bej renkli sivri külâhları ve ellerinde beş köşeli asâlarıyla hasekiler, peykler, solaklar, mücevher sorguçlu çuhadarlar olduğu halde padişah, başlarında mücevherli üsküf, bellerinde incili kuşak ve mücevher kakmalı hançer, sırtlarında bol sırmalı entari ve kaftanlarla silâhtarağa ve başçuhadar; başında Selîmî kavuk, belinde som mücevher bıçak, sırtında sırmalı entari, üstü kaftan, bunların üzerinde serâserden dört yerli samur kürk ile Dârüssaâde ağası; başlarında Selîmî kavuklarla Bâbüssaâde ağaları; başlarında düz kaş serpuş, bellerinde mücevher kakmalı hançer, altın köstekli som mücevher kama ve ayaklarında kontuşlarla hazinedar ağa ve Has Odalı ağalar. Padişah Ortakapı'dan çıkınca Has Fırın tarafındaki duvarın önünde dizilmiş olan çavuşlar alkışa başlarlar, padişah da onları selâmlardı.

Böylece saraydan çıkılarak camiye varılır, padişah cami avlusuna girince önden yeniçeri ağası, arkadan kapıcıbaşılar koşarlar, binek taşına geldiğinde padişahın çizmeleri çıkartılır ve özel bir pa-buç giydirilirdi. Atından inince sadrazam diz çöküp yer öperek kendisini karşılar-

III. Selim zamanında Topkapı Sarayı Bâbüssaâde önünde yapılan bir bayram alayını gösteren yağlı boya tablo (TSM, Padişah Portreleri Salonu)

di. Bu sırada Dîvân-ı Hümâyûn çavuşları alkış tutarlardı. Sadrazam ve yeniçeri ağası namaz kılacağı mahfil-i hümâyûna kadar padişaha refakat ederlerdi. Padişah, hazinedarbaşı tarafından gidilecek caminin mahfil-i hümâyûnunda önceden serilmiş hususi seccadesi üzerinde namaz kılardı.

Namaz bitince yeniçeri ağası vakit kaybetmeden yeniçerileri alarak Bâb-ı Hümâyûn ile Ortakapı arasına dizer ve padişahı karşılamak için hazırlanırdı. Alay aynı düzen içinde saraya dönerdi. Sadrazam da dahil alaydakiler padişahı Ortakapı'ya kadar uğurlarlardı, böylece bayram alayı sona ererdi.

BİBLİYOGRAFYA :

Bayram alayında yer alanların kıyafetleri için bk. J. Lewenkaw, *Bilder Türkischen Herrscher, Soldaten, Hofleute, Staedte*, Viyana 1586; *Bilder aus dem türkischen Volksleben*, Viyana 1586; P. Rycout, *The Present State of the Ottoman Empire*, London 1668, s. 162-164; Hezârfen, *Telhisü'l-beyân*, vr. 32^b-33^a; Teşrifâtîzâde Mehmed, *Defter-i Teşrifât*, Viyana National Bibliothek, nr. 301, vr. 183^b-185^b; *Türkische Trachten*, Viyana, ts. [XVII. yüzyıl]; *Türkische Trachten*, Viyana, ts. [XVIII. yüzyıl]; Atâ Bey, *Târih*, I-III; Âkif Bey, *Teşrifâtname*, Süleymaniye Ktp., Esad Efendi, nr. 2108; J. Pardoe, *The City of the Sultan and Domestic Manners of the Turks in 1836*, London 1837, II, 59-70; Uzunçarşılı, *Saray Teşkilâtı*, s. 172 vd., 209-211; E. Stern, "Untersuchungen zur Verfassung und Wissenschaftsgeschichte", *MOG*, II/1-2, s. 49; R. Ekrem Koçu, "Osmanlı Sarayında Bayram Tebriki ve Bayram Alayı", *Tarih Mecmuası*, XII, İstanbul 1972, s. 6-11; M. Fuad Köprülü, *Bizans Müesseselerinin Osmanlı Müesseselerine Tesiri*, İstanbul 1981, s. 191-199; Aliye Önay, "Sarayda Bayramlaşma", *TY*, IX (1988), s. 31-33.

ÖZDEMİR NÜTKU

BAYRAM PAŞA

(ö. 1048/1638)

Osmanlı vezîriâzamı.

Aslen Lâdikli olup babası Kurd Ağa'dır. İstanbul'da Davudpaşa'da doğdu, Yeniçeri Ocağı'ndan yetişti. 1622'de turnacıbaşı, 1623'te zağarcıbaşı oldu ve Rumeli'de Yeniçeri Ocağı için oğlan devşirmeye memur edildi. Daha sonra aynı yıl içinde sırasıyla yeniçeri (kul) kethüdâsı ve kısa bir süre sonra da yeniçeri ağası oldu. Yeniçeri kethüdâsı iken I. Ahmed'in kızı Hanzâde Sultan'la evlendi. Fakat yeniçerilerin ocaktan yetişmiş yeniçeri ağası istememeleri üzerine bu görevden alınarak kubbe vezirliğine getirildi. 1625'te Mısır valiliğine tayin edildi. Üç yıldan fazla Mısır'da kaldıktan sonra 1628'de yeniden kubbe vezirliğiyle İstanbul'a çağ-

rıldı. Vezîriâzam Hüsrev Paşa'nın entrikaları sonucu azledildiyse de bir müddet sonra IV. Murad tarafından tekrar kubbe vezirliğine getirildi. 1633'te Rumeli beylerbeyi oldu. Bu sırada Sofya'da *timar** ve *zeâmet**lerde büyük ölçüde ıslahat yaptı, boş olanları ehil kişilere verdi. Timar ve zeâmet sahipleriyle ilgili olarak eşkâl defterleri tanzim ettirdi. Bu görevindeki başarıları üzerine IV. Murad onu taltif maksadıyla İstanbul'a çağırtdı ve ikinci vezir tayin etti. 1635'te IV. Murad'ın Revan Seferi'nde sadâret kaymakamı oldu. Bu görevde iken Tabanıyassı Mehmed Paşa'nın yerine vezîriâzamlığa getirildi (Şubat 1636).

Bayram Paşa vezîriâzam olduktan sonra serdâr-ı ekremlikle İran cephesine memur edildi. Henüz İstanbul'da iken Diyarbakir'de bulunan ordunun Sivas'ta toplanmasını emretti. Daha sonra kendisi de Bolu, Amasya, Niğde, Tokat ve Konya'yı dolaşarak Sivas'a gitti ve buradan orduyu alarak Antep'e geçti. Oradan Birecik'e giden Bayram Paşa burada döktürdüğü topları Musul'a naklettirdikten sonra Amasya kışlağına çekildi. Bu arada IV. Murad'ın Bağdat Seferi'ne hazırlık olmak üzere konak mahallerinde ordu için yiyecek ve mühimmat tedarik yaptı.

Bolu'da iken Abaza Paşa kalıntılarından olan ve Bolu mirlivâsı bulunan Sarhoş Mehmed'i idam ettirdi. Memleketi olan Amasya'ya gittiğinde ise su sıkıntısı olduğunu öğrenince kendi kesesinden harcadığı 20.000 kuruş ile şehre su getirterek çeşmeler yaptırdı (Naîmâ, III, 323-324). Ayrıca yine Amasya'da bir mevlîhâne inşa ettirerek şeyhine yevmi 70 akçe, mevlîhânenin giderleri için de yeterli miktarda vakıf tahsis etti. Niğde'de ise harap durumdaki han ve dükkanları onarttı.

Bayram Paşa, Bağdat Seferi'ne çıkan IV. Murad'a, Konya üzerinden geçerek 28 Mayıs 1638'de İnönü konağında katıldı. Padişahın maiyetinde Halep'ten Bağdat'a hareket eden Bayram Paşa Urfa yakınlarında Cüllâb mevkiinde ansızın vefat etti. Ölüm tarihiyle ilgili kaynaklarda farklı bilgiler varsa da bu tarih "Bağdat Seferi Menzîlnâmesi"ndeki kayda göre 16 Rebîülâhîr 1048'dir (27 Ağustos 1638 Cuma; Sahillioğlu, s. 21).

IV. Murad tarafından çok sevilen ve takdir edilen Bayram Paşa'nın ölümü dolayısıyla padişahın ağıladığı rivayet edilmektedir. Cenazesi İstanbul'a nakledilmiş ve bugün Haseki semti Keçi Hatun

mahallesinde bulunan türbesine defnedilmiştir. "Eyledi Bayram Paşa adn-i a'lâyı makâm" mısraı ile ölümüne tarih düştürülmüştür. Ölümünden sonra, türbesine bitişik olarak yapılan ve kendisi tarafından Nûriyye-i Zeyniyye hankahı olarak tahsis edilen bina medreseye çevrilmiştir. Bayram Paşa burada ayrıca mektep, mescid, sebîl ve tekmeden ibaret bir külliye vücuda getirmişti (bk. BAYRAM PAŞA KÜLLİYESİ). Bunlardan başka Kayseri'de bir mevlîhâne, Adana ile Akköprü arasında Tarsus'un Kosun nahiyesinde bir kervansaray inşa ettirmiştir. Kervansarayın inşasına ne zaman başlandığı bilinmemekle beraber kaynaklarda IV. Murad'ın Bağdat Seferi sırasında henüz inşa halinde olduğu kaydedilmektedir. Bununla beraber 1650 yıllarında mâmur bir halde olan kervansarayın yanında bir de cami yer almaktay-

Tarsus yakınındaki Bayram Paşa (Çakıd) Hanı'nın onarımı ile ilgili 1141 (1728-29) tarihli bir belge (BA, MAD, nr. 3172, s. 32)

